

Bijlage 1

Voortgang van de (generieke) maatregelen van het Nationaal actieprogramma tegen discriminatie

In deze bijlage staat toegelicht de voortgang van de (generieke) maatregelen die niet onder de speerpunten vanuit de brief met de kabinetsaanpak van discriminatie vallen maar wel worden uitgevoerd onder het Nationaal actieprogramma tegen discriminatie. De maatregelen staan gegroepeerd volgens de vier pijlers van het actieprogramma. Voor een effectieve aanpak is het nodig om naast het generieke beleid, maatregelen te nemen die toegespitst zijn op bepaalde groepen. De maatregelen die onder meer toegespitst zijn op de aanpak van discriminatie op grond van religie, afkomst en huidskleur zijn opgenomen in bijlage 2.

A. Preventie en bewustwording

Naast een repressieve aanpak is een sterkere preventieve aanpak van discriminatie en inzet op inclusie nodig, gericht op het vergroten van bewustwording over (onbewuste) discriminatie en uitsluiting.

Doelstelling: Duurzaam bevorderen van een inclusieve samenleving

Landelijke publiekscampagne

Zet een streep door discriminatie

Om de bewustwording te vergroten dat discriminatie niet is toegestaan, is het toenmalige kabinet in september 2015 de vierjarige campagne 'Zet een streep door discriminatie' gestart. Deze campagne bestaat uit een algemeen deel (de koepelcampagne) en deelcampagnes over specifieke onderwerpen. Sinds december 2016 is er een digitaal platform (www.zeteenstreepdoordiscriminatie.nl) waarop alle campagne-uitingen te zien zijn. Ook worden op dit platform middelen geboden aan gemeenten en maatschappelijke organisaties om zelf met de campagneboodschap aan de gang te gaan. In het najaar van 2017 zijn stakeholders, zoals politie, de Stichting School en Veiligheid en de PO-Raad, geïnformeerd over de beschikbaarheid van deze middelen en is hun gevraagd om goede initiatieven en acties te delen door deze op de platformsite te plaatsen.

Uit resultaten van campagne-effectonderzoek blijkt dat de waardering voor de koepelcampagne hoog is. 80% van de doelgroep staat achter de koepelcampagne. De doelgroep vindt het belangrijk dat de overheid aandacht aan discriminatie besteedt. Meer mensen weten na de koepelcampagne dat gelijke behandeling beschreven is in artikel 1 van de Grondwet. Er is een stijging van het aantal mensen die weten dat discriminatie bij wet niet is toegestaan.

Naast de koepelcampagne zijn er in 2017 diverse deelcampagnes ontwikkeld. Deze deelcampagnes hebben tot doel de bewustwording te vergroten over specifieke vormen van discriminatie en organisaties handelingsperspectief aan te reiken om zelf in de praktijk een streep te zetten door discriminatie:

- Op 16 januari 2017 is de deelcampagne van het ministerie van VWS gericht op participatie van personen met een beperking '[Meedoen met een handicap](#)' van start gegaan. Tevens is in het

gebouw van het ministerie van VWS een expositie geopend over de rechten van mensen met een beperking, LetmeBe.

- In februari 2017 is de deelcampagne [Stagediscriminatie](#) van het ministerie van SZW herhaald waarin werkgevers, scholen en studenten worden gewezen op de beschikbare tools om stagediscriminatie aan te pakken. In het kader van de City Deal Aanpak Jeugdwerkloosheid is een toolbox ontwikkeld om stagediscriminatie tegen te gaan (<https://www.zeteenstreepdoordiscriminatie.nl/wie-doen-mee/campagne-onderwijs>). Om onderwijsinstellingen te ondersteunen bij het tegengaan van stagediscriminatie is in samenwerking met MBO Diensten op 1 juli 2017 het programma Loopbaanoriëntatie(LOB) en Gelijke Kansen van start gegaan. In dit programma worden vijftien mbo-scholen begeleid bij het uitvoeren en implementeren van LOB-activiteiten in het algemeen en 'LOB – Gelijke Kansen' in het bijzonder. De nadruk ligt daarbij op gelijke kansen, het overbruggen van negatieve beeldvorming en leren netwerken.
- De deelcampagne '[Discriminatie, praat erover in de klas](#)' van het ministerie van SZW (in samenwerking met het ministerie van OCW) is in april 2017 van start gegaan om in het primair- en voortgezet onderwijs bespreekbaar te maken dat discriminatie niet is toegestaan. Op de campagnesite worden diverse tools aangeboden die passen bij de belevingswereld van jongeren tussen 10 en 16 jaar.
- Om zwangerschapsdiscriminatie tegen te gaan, is het ministerie van SZW in september 2017 de deelcampagne '[Zwanger op het werk, maak goede afspraken](#)' gestart. Hiermee wil het ministerie werkgevers bewust maken van mogelijke zwangerschapsdiscriminatie en wijzen op het talent dat ze mogelijk laten lopen. Op de campagnesite worden tips gegeven over hoe werkgever en medewerkers samen tot goede afspraken kunnen komen rondom zwangerschap op de werkvloer.

De kernboodschap van de campagne 'Zet een streep door discriminatie' is in de afgelopen jaren succesvol uitgedragen. Deze boodschap zal in 2018 in andere bewustwordingscampagnes worden voortgezet en uitgewerkt. De platformsite Zeteenstreepdoordiscriminatie.nl blijft ook na 2018 beschikbaar voor stakeholders. Organisaties kunnen nog steeds aan de hand van de voorbeelden van anderen en met behulp van de daar aangeboden toolkit-middelen zelf activiteiten starten om discriminatie tegen te gaan. De ministeries zullen eigen activiteiten voortzetten of starten om bewustwording te vergroten dat discriminatie niet is toegestaan. Daarnaast is er deelname vanuit verschillende ministeries aan tal van activiteiten, waaronder Roze zaterdag in Gouda en de Canal Parade in Amsterdam. Om jongeren bewust te maken van de betekenis en consequenties van discriminerend gedrag in het voetbal voert de Anne Frank Stichting het Fair play project uit. Fair play is een door de Anne Frank Stichting ontwikkelde game die in workshopvorm wordt gespeeld door jongeren in samenwerking met het betaald voetbal en sportafdelingen van gemeenten.

Met het treffen van bovengenoemde maatregelen ter bevordering van de bewustwording van discriminatie en de voortzetting van de bevordering van bewustwording onder pijler A van het Nationaal actieprogramma tegen discriminatie geeft het kabinet mede invulling aan de motie van het lid Öztürk.¹

Inclusieve samenleving

In een inclusieve samenleving is geen plaats voor discriminatie. Het kabinet staat voor een samenleving waarin iedereen zich thuis kan voelen, mee kan doen en gelijke kansen krijgt.

¹ Kamerstukken II 2016/17, 30950, nr. 123.

Hiervoor is, naast bewustwording en voorlichting, inzet op andere preventieve maatregelen van belang, zoals het bevorderen van dialoog en ontmoeting, kennisdeling van best practices, bijvoorbeeld in onderwijs en sport.

Onderwijs

In het onderwijs –waar aandacht voor thema's als de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust is vastgelegd in de kerndoelen van het geschiedenisonderwijs- wordt gewerkt aan een aanscherping van de burgerschapsopdracht voor scholen en aan de herziening van het curriculum. Het onderwijs speelt een belangrijke rol bij het overbrengen van kennis over de fundamentele waarden van de democratische rechtsstaat en daarmee de bestrijding van racisme en discriminatie in welke vorm dan ook.

Goed onderwijs biedt kansen aan alle kinderen, maar het onderwijs kan dat niet alleen. Het creëren van gelijke kansen vraagt om een integrale, samenhangende benadering en vergt ook een lange adem. Een belangrijke oorzaak van ongelijke kansen is het verschil in de thuissituatie en de sociale omgeving (buurt, sport, cultuur) waarin kinderen opgroeien. Anderhalf jaar geleden is het ministerie van OCW daarom gestart met de opbouw van lokale en regionale coalities voor gelijke kansen, samengesteld uit partijen binnen en buiten het onderwijsveld. Daarbij wordt ingezet op een lerende benadering, waarbij ervaringen tussen lokale allianties gedeeld kunnen worden en nieuwe kennis opgebouwd (www.gelijke-kansen.nl). De verantwoordelijke onderwijsministers gaan dit programma de komende jaren verdiepen en uitbreiden. Op dit moment zijn er 28 lokale Gelijke Kansen Allianties (GKA's) tot stand gebracht. Gestreefd wordt naar uitbreiding van het aantal lokale allianties naar minimaal 50 gemeenten. Het ministerie van OCW gaat met de lokale partners op zoek naar maatschappelijke partijen en bestaande effectieve interventies om kansen van leerlingen in het onderwijs te vergroten.

Ook op landelijk niveau gaat de samenwerking versterkt worden. Zo trekken de bewindspersonen van SZW en die van OCW gezamenlijk op voor het terrein onderwijs-arbeidsmarkt en armoedebeleid. Met de collega's van VWS gaan de onderwijsministers verkennen hoe met de combinatie van sport, gezonde levensstijl en onderwijs de gelijke kansen van jonge mensen kunnen worden vergroot.

Sport

Sinds 2011 wordt via het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' (VSK) gewerkt aan een veilige en plezierige georganiseerde sport. De inspanningen betreffen nadrukkelijk zowel optreden tegen ernstige misstanden, als investeringen in het voorkomen van diezelfde misstanden. De verenigingssport telt ruim vijf miljoen leden en 1,2 miljoen vrijwilligers. Het is een plek waar veel diversiteit elkaar ontmoet. Door middel van jaarlijkse monitoring van VSK worden de ontwikkelingen in het Nederlandse sportklimaat gevolgd. Ook wordt er breed bevraagd op ervaringen naar ongewenst gedrag. Ten aanzien van discriminatie zijn de volgende cijfers relevant:

- Meemaken van discriminatie sporters?
De cijfers lopen (licht) terug van 13 procent in 2012 naar 9 procent in 2016.
- Meemaken van discriminatie bestuurders?

Niet alle incidenten bereiken de bestuurders. In 2017 gaf minder dan 3 procent aan hier ooit mee geconfronteerd te zijn.

- Reactie van bestuurders op discriminatie?
Van alle vormen van ongewenst gedrag die bij een bestuur terecht komen, ondernemen bestuurders het minst vaak actie op discriminatie; in 72 procent van de gevallen.

Inclusieve arbeidsmarkt – Diversiteit binnen (semi)overheid en bedrijfsleven

Diversiteitsbeleid gemeenten

De publicatie 'Checklist diversiteitsbeleid gemeenten' is in het voorjaar 2017 gepubliceerd op www.KIS.nl. De checklist richt zich op de vraag: Hoe divers is het personeel van deze gemeente samengesteld en hoe divers is de dienstverlening voor de inwoners van deze gemeente ingericht.

Het lid Kuzu (DENK) heeft in een motie de regering verzocht om o.a. gemeenten aan te sporen het Charter Diversiteit van de Stichting van de Arbeid te ondertekenen. Het Charter Diversiteit, gelanceerd in 2015, ondersteunt bedrijven en organisaties om doelstellingen op het vlak van diversiteit en inclusie die zij zelf wenselijk én haalbaar achten te realiseren. Ondertekenaars van het Charter committeren zich om het diversiteitbeleid in hun bedrijf of instelling aan te scherpen, hun interventies helder te formuleren en de resultaten in kaart te brengen en te delen met andere ondertekenaars van het Charter. In januari 2018 hebben 9 gemeenten hun handtekening gezet onder het Charter. Daarmee verbinden zij zich aan het werken aan meer diversiteit en inclusie in hun eigen organisaties. Tot op heden hebben zich nu 15 gemeenten bij het Charter Diversiteit aangesloten. De vorige staatssecretaris van SZW heeft eind vorig jaar in haar verzamelbrief aan gemeenten het Charter onder de aandacht van gemeenten gebracht.

Barometer culturele diversiteit

In 2017 zijn voor een mogelijke barometer culturele diversiteit voor het bedrijfsleven twee verkenningen uitgevoerd: één naar de juridische en praktische mogelijkheden voor databasekoppeling en één naar de juridische en praktische mogelijkheden van vrijwillige registratie. De mogelijkheden voor databasekoppeling lijken voor werkgevers het meest kansrijk. Momenteel wordt verkend of enkele werkgevers bereid zijn de theoretische mogelijkheden in de praktijk te toetsen middels een pilot. Het idee van een barometer is dat werkgevers zelf inzichtelijk kunnen maken welk percentage medewerkers met een (niet-westerse)migratie-achtergrond zij in dienst hebben en dit ook kunnen benchmarken met andere werkgevers. Ook is het idee dat zo inzicht kan worden gegeven in het mogelijke aanbod van potentiële medewerkers (in WW of bijstand en schoolverlaters) met een (niet-westerse) migratieachtergrond in een bepaald beroep.

Samenwerking met sociale media bedrijven - aanpak online discriminatie

In Nederland en in andere Europese landen is een significante toename van illegale online content waar te nemen, bijvoorbeeld waar het gaat om discriminatoire uitingen of het aanzetten tot haat en geweld. Er is een toenemende wens bij enkele lidstaten om wet- en regelgeving mede van toepassing te verklaren op online activiteiten, zoals bij de discussie over de uitbreiding van de reikwijdte van de Audiovisuele Mediadiensten Richtlijn tot aanbieders van videoplatforms. Bij diverse gelegenheden hebben de Europese Raad en de (JBZ-)Raad zich uitgesproken over illegale online content en de risico's erkend die voortvloeien uit het toenemende gebruik van *social media*, zoals de snelle verspreiding van nepnieuws en het zich discriminerend uitlaten tegenover migranten. Nederland onderstreept daarbij steeds weer het belang van een gezamenlijke Europese

aanpak en de belangrijke rol van onderwijs en het ontwikkelen van kritisch denkvermogen en mediawijsheid.

Tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in 2016 werd door de Europese Commissie, gezamenlijk met Facebook, Microsoft, Twitter en Google/YouTube een Gedragscode gepresenteerd om online *hate speech* tegen te gaan. De belangrijkste inspanningsverplichting die uit de Gedragscode voortvloeit betreft de afdoening en eventuele verwijdering van haatzaaiende uitingen na meldingen van gebruikers binnen 24 uur. Daarnaast bevat de Gedragscode afspraken over monitoring van de afspraken. Ter gelegenheid van de derde bijeenkomst van de EU-Groep op Hoog Nivea u aangaande het tegengaan van racisme, vreemdelingenhaat en andere vormen van intolerantie op 31 mei en 1 juni jongstleden heeft de Europese Commissie gerapporteerd over de resultaten van deze monitoring. De resultaten laten zien dat significante vooruitgang is geboekt ten aanzien van de efficiëntie en snelheid van afdoening van meldingen, verbetering van de rapportagesystematiek, een betere opleiding van medewerkers, verbeterde samenwerking met betrokken partijen en verbetering van de eenduidigheid in behandeling, ongeacht wie de melder is. Tegelijkertijd zijn ook verbeterpunten geconstateerd, vooral waar het de transparantie over de criteria van afdoening en de terugkoppeling naar gebruikers betreft.

In EU-verband heeft het kabinet zich, gezien de vooruitgang die is geboekt onder de Gedragscode, uitgesproken voor de voortzetting en uitbreiding van de Gedragscode, inclusief de monitoring door de Europese Commissie. Daarnaast dringt het kabinet aan op meer transparantie van de betrokken sociale-mediabedrijven ten aanzien van interne procedures en de aantallen verzoeken om verwijdering van illegale inhoud en de afdoening daarvan, analoog aan de transparantie-rapportages die sommige van deze ondernemingen publiceren inzake verzoeken die zij van overheden ontvangen.

Op 28 september 2017 heeft de Europese Commissie een "Mededeling over de bestrijding van illegale online content – Naar een grotere verantwoordelijkheid voor online platformen" uitgebracht (COM(2017)555). De mededeling formuleert richtsnoeren en uitgangspunten voor online platforms om – in samenwerking met nationale autoriteiten in lidstaten en andere relevante belanghebbenden – illegale online content tegen te gaan. Wat offline illegaal is, is dat ook online. Daarbij kan gedacht worden aan het verspreiden van jihadistisch gedachtegoed en aanzetten tot radicalisering, hate speech, pedopornografisch materiaal, het schenden van auteursrechten en het online aanbieden van illegale goederen als wapens en drugs. De mededeling richt zich op het faciliteren en intensiveren van de implementatie van succesvolle werkwijzen om illegale content te voorkomen, op te sporen, te verwijderen en de toegang ertoe onmogelijk te maken; tevens moet dat zorgen voor meer transparantie en bescherming van fundamentele rechten online. De mededeling legt een grote verantwoordelijkheid bij online platforms om illegale online content te bestrijden, met inachtneming van de artikelen 14 en 15 van de e-commerce-richtlijn. Online platformen worden met deze mededeling opgeroepen een effectief meldingssysteem operationeel te hebben, bij voorkeur door middel van een Notice-and-Take-Action-(NTA-)procedure, waarbij oordelen over toelaatbaarheid zijn gebaseerd op Europees en nationaal geldend recht. Waar mogelijk dienen ook technieken te worden ingezet om proactief op te kunnen treden en (her)plaatsing van illegale content te voorkomen. De samenwerking tussen platformen en rechtshandhavingsautoriteiten dient te worden geoptimaliseerd, vooral om snel en effectief te kunnen optreden bij een rechterlijk bevel tot verwijdering en om signalen van criminele activiteiten te kunnen delen met rechtshandhavingsautoriteiten. Deze dienen op hun beurt voldoende te zijn uitgerust om deze signalen vervolgens op te pakken en waar nodig tot vervolging over te gaan. Daarnaast zou het verwijderen van illegale content veel sneller en betrouwbaarder kunnen geschieden als online platformen het opzetten van een geprivilegieerd kanaal ondersteunen voor gecertificeerde instanties die met gezag de aanwezigheid van illegale content onder de aandacht

van platformen kunnen brengen ('trusted flaggers'). Om 'over verwijdering' tegen te gaan dienen platformen het verwijderen van content te motiveren en een bezwaarprocedure in te richten, waarbij wordt opgeroepen deze onder te brengen bij bijvoorbeeld een geschilbeslechtscommissie. De Commissie kondigt ten slotte aan tot mei 2018 de toepassing van deze richtsnoeren en uitgangspunten te monitoren om tot een afweging te komen of aanvullende, mogelijk wetgevende, maatregelen nodig zijn.

Het kabinet staat positief ten aanzien van de mededeling. Bij diverse gelegenheden hebben de Europese Raad en de JBZ-Raad zich uitgesproken over illegale online content en de risico's erkend die voortvloeien uit het toenemende gebruik van social media, zoals de risico's van radicalisering via internet, de snelle verspreiding van nepnieuws en het zich discriminerend uitlaten tegenover migranten. Nederland onderstreept daarbij het belang van een gezamenlijke Europese aanpak en de belangrijke rol van onderwijs en het ontwikkelen van kritisch denkvermogen en mediawijsheid.

Op 1 maart 2018 heeft de Europese Commissie een "Aanbeveling voor een effectieve aanpak van illegale online content" opgesteld. De aanbeveling roept Lidstaten en hosting service providers op effectieve, toepasselijke en proportionele maatregelen te nemen om illegale online content tegen te gaan, in overeenstemming met het mensenrechtencharter en wettelijke EU-bepalingen, met name op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens, mededinging en elektronische handel. De aanbeveling bouwt voort op de Gedragscode voor IT-bedrijven om illegale content tegen te gaan en op de voortgang die is geboekt in het kader van het EU Internet Forum.

De aanbeveling roept op tot het inrichten van toegankelijke en gebruikersvriendelijke elektronische meldingsmechanismen en werkt uit hoe transparantie kan worden geboden richting gebruikers, melders en content providers over de inhoudelijke beoordeling van de content. Tegen een besluit tot verwijdering of blokkering van een uiting dient bezwaar aangetekend te kunnen worden. Dat betekent dat verwijderde of geblokte content ook weer zichtbaar moet kunnen worden gemaakt. De aanbeveling roept lidstaten op om in dit kader een systeem van buitengerechtelijke geschillenbeslechting op te zetten. Waar mogelijk dienen service providers technieken in te zetten om proactief illegale content te weren.

Lidstaten en hosting service providers worden opgeroepen contactpunten aan te wijzen en snelle procedures op te zetten voor meldingen van competente autoriteiten. Lidstaten worden aangemoedigd om de samenwerking tussen hosting service providers en rechtshandavingsautoriteiten een wettelijke basis te geven. De samenwerking met zogenoemde "trusted flaggers" dient te worden bevorderd, evenals informatie-uitwisseling en het delen van technische oplossingen tussen hosting service providers. De aanbeveling bevat tenslotte enkele aandachtspunten ten aanzien van het tegengaan van terroristische content.

Voor het kabinet geldt in eerste instantie het uitgangspunt dat de online community zichzelf reguleert en controleert. Wat dat betreft beoordeelt het kabinet de systematiek waarbij sociale-mediabedrijven zelf klachten over ongewenste content toetsen als positief. Het verwijderen moet echter niet doorslaan naar ongewenste, maar niet strafbare content. Dan wordt de vrijheid van meningsuiting onnodig beknot. Met de dreiging van boetes bij het onjuist beoordelen neemt het risico daarop toe. Het kabinet staat huiverig tegenover het laten toetsen van uitingen door belangenorganisaties of overheidsinstellingen met een specifiek belang, maar zoekt de balans in een onafhankelijke juridische toetsing. In Nederland kan naast het direct melden bij een sociale-mediaplatform momenteel ook melding worden gedaan bij het Meldpunt internetdiscriminatie (MiND), dat is ondergebracht bij de Stichting NL Confidential. Dit Meldpunt beoordeelt meldingen door het maken van een inschatting of de gewraakte uiting op het internet als een strafbaar feit

kan worden aangemerkt vanwege strijdigheid met de discriminatie- en aanverwante artikelen in het Nederlandse wetboek van strafrecht. Wordt strijdigheid geconstateerd, dan volgt een verzoek tot verwijdering van de uiting. Wordt hieraan geen gehoor gegeven dan kan binnen de sociale-media-bedrijven worden opgeschaald. Krijgt een melding dan nog geen opvolging, dan volgt doormelding naar het Openbaar Ministerie.

Ons land kent een fenomeengerichte aanpak van illegale activiteiten die zich (ook) online kunnen voordoen. Binnen de aanpak van terrorisme, pedopornografie, discriminatie, illegale wapenhandel, schendingen van het auteursrecht is dan ook veel aandacht voor de onlinecomponent. Ook vanuit het beleid rond het aanbod van audiovisuele mediadiensten en bevorderen van het economische verkeer bestaat aandacht voor de online aspecten.

De Europese ontwikkelingen ten aanzien van de aanpak van illegale online content nopen tot een herbezinning op de aanpak van illegale content online, waaronder de aanpak van online hate speech. Daarop vooruitlopend is besloten de activiteiten van MiND per 1 januari 2020 te beëindigen. Bij de herbezinning zal naast de beantwoording van de fundamentele vraag of een separaat meldpunt voor online hate speech toegevoegde waarde heeft ook worden stilgestaan bij de wensen van de Europese Commissie om een stelsel van buitengerechtelijke geschillenbeslechting op te zetten en om te rapporteren over het aantal meldingen.

B. Versterkte samenwerking en infrastructuur

Om de gezamenlijke aanpak van discriminatie te versterken zal met alle betrokken partijen binnen en buiten de overheid actiever worden ingezet op versterking van het stelsel, meer onderlinge samenwerking en verbreding van de (keten)aanpak van discriminatie.

Doelstelling: Betere samenwerking, sterkere infrastructuur

Bevorderen van de deskundigheid en borging daarvan in de strafrechtketen

Diversiteit en discriminatie komen terug in de basispolitieopleiding voor politiemedewerkers en komen in de context van de kerntaken van de politie aan de orde. Algemeen doel is het ontwikkelen van het vermogen om te gaan met diverse normen en waarden van personen en hen objectief te woord staan, zonder waardeoordelen. Ook ná de opleiding is het van belang om aandacht te houden voor het versterken van de sensitiviteit voor discriminatie (lerend doen). Hierbij is een rol weggelegd voor de Netwerken Divers Vakmanschap die actief zijn in de eenheden. Dit zijn operationele netwerken die bestaan uit politieagenten met diverse achtergronden of oriëntaties. Zij hebben tot doel om binnen de organisatie kennis te delen, aanspreekpunt te zijn voor collega's en contacten te onderhouden met hun respectievelijke gemeenschap. In de politietraining over de werkwijze individuele beoordeling van de kwetsbaarheid van slachtoffers zal aandacht worden besteed aan discriminatiezaken. De werkwijze volgt uit de EU richtlijn minimumnormen slachtoffers. Deze training start dit jaar.

Het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie (LECD) van het OM heeft in 2017 wederom een leermodule aangeboden waarbij de strafrechtelijke aanpak van discriminatie en van commune delicten met een discriminatoir motief centraal staat. Deze module is toegankelijk voor officieren van justitie, overige OM-medewerkers en de rechterlijke macht. Om het belang van diversiteit binnen het OM te onderstrepen is in 2016 tevens een werkconferentie over dit thema georganiseerd.

Verbetering van registratie van en rapportage over discriminatie

Onder de paraplu van het programma 'De Kracht van het Verschil' - gericht op diversiteit & inclusie, meer verbinding en beter vakmanschap voor iedereen - is ingezet op de optimalisering van de rapportage van discriminatiecijfers. Dit heeft geleid tot een verbetering van de gegevensverzameling en analyse van discriminatiezaken. Het landelijke rapport met discriminatiecijfers over 2017 van politie, OM en ADV-en wordt met deze brief aan uw kamer toegezonden.

Ter uitvoering van de door mijn ambtsvoorganger gedane toezegging² heb ik het voornemen om Regeling registratieformulier antidiscriminatievoorzieningen in 2018 zodanig te wijzigen dat het voor ADV's mogelijk wordt om gevallen van discriminatie van personen die geen godsdienst hebben of afvallig zijn apart te registreren en daarover te rapporteren.

Om het melden van discriminatie te vergemakkelijken, is op 21 maart 2018 de app Meld discriminatie NU geïntroduceerd. Met deze app op de smartphone kan een slachtoffer of getuige van discriminatie snel en eenvoudig een melding doorgeven aan een ADV in de buurt. Gespecialiseerde medewerkers van de ADV kunnen daarna advies geven over mogelijke vervolgstappen of bemiddelen en bieden zo nodig ondersteuning bij procedures. De app is niet alleen handig voor burgers, maar ook voor professionals die regelmatig worden geconfronteerd met discriminatie en racisme. Zo stelt de politie de app beschikbaar voor de diensttelefoons van alle politiemedewerkers. De app Meld discriminatie NU is ontwikkeld door antidiscriminatiebureau RADAR, met financiële steun van de drie grote steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Met de app kunnen in heel Nederland meldingen worden doorgegeven.

Verbeterde samenwerking bij opsporing en vervolging

In 2017 is een samenwerkingsconvenant gesloten tussen politie, OM en ADV's om de aanpak van discriminatie een impuls te geven. Deze samenwerking leidt ertoe dat een beter beeld wordt verkregen van discriminatiezaken in Nederland. Op basis van dit beeld worden maatregelen om discriminatie aan te pakken gericht ingezet. De politie screent landelijk de politiesystemen op mogelijke discriminatiezaken. Per 1 maart 2018 ontvangen alle eenheden tweewekelijks een overzicht van discriminatiezaken voor een snelle en goede opvolging van deze zaken.

C. Lokale aanpak van discriminatie

Discriminatie kan het best worden bestreden daar waar het plaatsvindt: op lokaal niveau. Gemeenten worden gestimuleerd om de lokale aanpak van discriminatie op te pakken of te versterken, zo mogelijk grondenbreed.

Doelstelling: effectieve lokale aanpak van discriminatie

Over de lokale aanpak van discriminatie rapporteert het kabinet in de aanbiedingsbrief bij deze voortgangsrapportage.

² Kamerstukken II 2015/16, 30 950, nr. 103.

D. Kennis en onderzoek

De aanpak van discriminatie zal worden ondersteund door interdisciplinaire kennis over de oorzaken van discriminatie en de effectiviteit van interventies.

Doelstelling: gronden-brede uitwisseling en bundeling van kennis en ervaringen.

Registratie en rapportage van discriminatiemeldingen

De inspanningen om de rapportages van diverse organisaties over discriminatiemeldingen te integreren en daardoor inzichtelijker te maken, worden door dit kabinet onverminderd voortgezet. In verband hiermee zijn de discriminatiecijfers van de politie, de ADV's, het College voor de Rechten van de Mens en het Meldpunt internetdiscriminatie (MiND) over de door hen in 2017 geregistreerde incidenten en meldingen opnieuw in één gezamenlijk, landelijk rapport opgenomen.³

Om inzicht te geven in de lokale en regionale situatie zijn op het niveau van negen van de tien politie-eenheden vergelijkbare rapporten uitgebracht. Die regionale rapporten geven gedetailleerde informatie, waar mogelijk gespecificeerd per gemeente.⁴ Hoewel al deze rapporten niet alleen tabellen met cijfers maar ook een toelichting bevatten, kunnen zij op zichzelf beperkt inzicht bieden in het optreden van discriminatie en de achtergronden ervan. Samen met de ADV's, de politie, het OM, het College voor de Rechten van de Mens, MiND en uiteenlopende maatschappelijke organisaties wordt daarom in 2018 verkend op welke wijze aan de meldcijfers en andere beschikbare informatie een verdieping kan worden gegeven.

Onderzoek Ervaren discriminatie

In 2013 heeft het SCP een onderzoek naar "Ervaren discriminatie" gedaan. Dit verdiepende onderzoek bood inzicht in de mate waarin mensen te maken krijgen met gebeurtenissen, die zij als discriminatoir *ervaren* en de negatieve gevolgen daarvan voor het handelen van mensen. In dit onderzoek stond het perspectief van mensen op hun ervaringen en hetgeen zij *zelf als discriminatie voelen* en benoemen centraal. Het gaat bij ervaren discriminatie niet om feitelijk vastgestelde discriminatie. Het onderzoek liet zien wat de impact kan zijn op iemands persoonlijke leven, wanneer mensen zich afgewezen voelen op basis van hun etniciteit, seksuele gerichtheid of een handicap, leeftijd of geslacht. Om de belangrijkste ontwikkelingen rondom discriminatie sinds 2013 in kaart te brengen, wordt er een herhalingsonderzoek uitgevoerd. Publicatie van het rapport zal eind 2019 plaatsvinden.

Onderzoek Effectieve interventies

In 2016 en 2017 heeft het Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) onderzoek uitgevoerd naar een aantal interventies om discriminatie op basis van etniciteit, religie of huidskleur te verminderen. Dit omvatte onder meer interventies als de inzet van training gericht op bewustwording van eigen vooroordelen en de inzet van dialoogbijeenkomsten. In 2017 zijn de inzichten van deze onderzoeken vanuit KIS gedeeld met gemeenten en interventieontwikkelaars. Ook via de Handreiking antidiscriminatiebeleid voor gemeenten worden deze inzichten onder de aandacht van gemeenten gebracht.

³ "Discriminatiecijfers in 2017", opgenomen als bijlage bij deze brief.

⁴ De regionale rapporten worden onder meer gepubliceerd op de website www.discriminatie.nl.

CBS-monitor "Gelijk loon voor gelijk werk?"

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) doet in opdracht van het ministerie van SZW onderzoek naar beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen bij de overheid en in het bedrijfsleven. Het onderzoek 'Gelijk loon voor gelijk werk?' is door CBS drie keer eerder uitgevoerd, namelijk in 2010, in 2012 en in 2014. Eind 2018 volgt de volgende editie van het onderzoek, waarin de loonverschillen tussen vrouwen en mannen in 2016 en de ontwikkeling ten opzichte van eerdere jaren centraal staan.